

Könyvismertetés.

A fák alak- és fejlődéstana. Irták: Girókuti Ferencz és Kozocsa Tivadar képezdei tanárok. Szászharminczkilencz ábrával. I. rész. Budapest, 1881. Franklintársulat könyvnyomdája.

Egy oly könyvre, mely a fák alak- és fejlődéstánát, de ezenkívül élettánát, s a nálunk honos és meghonosítható fanekek rendszeres leírását nemcsak a tudomány, hanem a fatermesztés szempontjából is, a tudomány jelen színvonalának megfelelően, magába foglalná, mint mindnyájan tudjuk és érezzük, igen nagy szükségünk van. Sajnos azonban, hogy az előttünk álló füzet e kívánalmaknak meg nem felel.

Már czime is csak egy részét foglalja magába annak, a mit nézetünk szerint a gyümölcsfatermesztőnek, kertésznek és erdésznek, kiknek az előszó szerint e mű szánva van, egy ily munkában keresnie kell. Igaz, hogy nyernénk a munkával, ha a vázolt feladatnak a czimben foglalt részét is helyesen megoldotta volna; de meggyőződésünk szerint ezt sem mondhatjuk róla.

Az I-ső rész tartalma:

1. §. A fák fontossága. 2. §. A fák felosztása. 3. §. A fák termete és külseje. 4. §. A fa külső tagjai és ezek hivatása. 5. §. A csira és a fa kifejlődése a csirából. 6. §. A gyökér. 7. §. A törzs és a korona. 8. §. A szemek. 9. §. A levelek. 10. §. A rügyek. 11. §. A virágok. 12. §. A termékenyítési folyamat és a gyümölcs kifejlődése. 13. §. A magrejtő (gyümölcs). 14. §. A magvaknak s ez által a fáknek elterjedése. 15. §. A fák mellék- vagy segéd szervei. Összefoglalás.

Hogy mit fog magába foglalni a II. rész, az nincs megmondva az előszóban.

Az előadás, ugylátszik, népszerű akar lenni, mert pl. a fák felosztását a 2. §-ban nem fekteti a tudományos rendszerre; arról ott szó sincs; — hanem felosztja gyakorlati szempontok szerint fákra és cserjékre, — lomblevelű és tűlevelű fákra (ez történetesen a rendszerbe is beillik), — s végre 1. erdei vagy vadfákra és cserjékre; 2. gyümölcs- vagy nemes fákra és cserjékre; 3. diszfákra és cserjékre. Most már kérdés, hogy pl. az *Abies Douglasii*, a *Robini*, a *Pseudoa acacia*, a *Carya alba* etc. diszfa-e vagy erdei fa? Természetesen erre az a felelet, hogy disz kertekben diszfák, erdőn erdei fák.

Az előadás a rendszeresség ellen is sok helyen vét, pl. először beszél a fák termete- és külsejéről, s csak azután a fák tengelye és külső tagjairól, mely utóbbiak alatt az ágakat és a leveleket érti. De ezek még nem a leglényesebb hibák. Sokkal nagyobb bajt okoz a tájékozatlanság, melyet a munka a fák alak-, fejlődés- és élettanában, valamint az egyes fanemek ismeretében tanusít. A számos botlás közül csak néhányat említünk. Az alaktanra vonatkozólag pl. azt mondja a fák koronájáról (11. l.), „1. Gömbölyded korona (tölgy, bükk stb.). 2. Hegyes tetejű korona (a fenyő-félék, körtefa). 3. Kúp- vagy pyramis-alaku korona (jegenye-, boróka- és thujafa). 4. Szomoruan lecsüngő korona (szomorú fűzfa). Hogy miképen lehet a fenyő-féléket pl. az *Abies excelsa* és a *A. pectinata* DC. a körtefával együvé tenni, holott a boróka (melyik?) a jegenye mellett áll, ezt ép úgy nem értjük, mint azt, hogy milyen hegyes lehet az a hegyes tetejű korona, ha még a kúp és a pyramis sem hegyes tetejű. A 26. lapon a fatörzsek vastagságáról szólva, elmondja, hogy néhány világhírű fatörzs vastagsága szerint mily korúnak becsültetett; de arról egy szót sem említ sehol, hogy az évgyűrűkből a kort biztosan meg lehet határozni.

A fák kifejlődését is érinti ugyan a 10. lapon; mert megmondja, hogy azok termete a növekvési tértől és az ágak állásától is függ, de hogy a szomszédos fák egymásra hatása és a koronák felső ágainak árnyalása által egyes egyedek elnyomtatnak, s az alsó ágak az el nem nyomottaknál is elszáradnak s lehullanak, s hogy minő befolyása van ennek a korona alakjának kifejlésére, és miképen: arra nézve még vonatkozás sincsen, pedig ennek kellene lenni akkor is, ha e tárgy a II. résznek lenne fentartva.

A magvak csirázó képességéről szólva, azt mondja (18. l.), hogy ezt a Czirbolya fenyő (*Pinus Cembra* L.) félévig tartja meg; pedig tudjuk, hogy az ősszel lehullott magnak legalább másfél évig kell földben feküdni, mielőtt csirázik; a nyirfa magvát az ákáczéval egy sorba teszi, mint olyanokat, melyek legtöbb évig tartják meg csirázó képességeiket, csak a czedrusfa által haladtatván felül, mely a munka szerint 30 évig is jó marad. Az ültetésre nézve a 20. lapon ezt az okoskodást olvassuk: A vadoncz gyökérzete kevésbé kifejlődött, mint a magonczé, azért kell annak gyökereit lecsipdesni, s csak azután átültetni. A 33. lapon azt állítja, hogy „az ugynevezett sarjuerdők vagy vágások“ is „járulékos szemekből“ (értsd adventiv rügyekből) keletkeznek; holott tudjuk, hogy ép ugy alvó rügyekből is. Különben is furesa a sarjuerdőt a vágással egyértelműnek venni.

Az erdei fák nemeire nézve is a sötétbe tapogatódzik a munka; mire nézve egyszerűen álljanak itt a következők:

A 18. lap szerint a lúczfenyő (itt nyilván az *Abies excelsa* DC.) magvai 3—5 évig megtartják csirázó képességüket. A 21. lapon: „A tölgyfa és lúczfenyő ezen mélyreható főgyökerüknél fogva képesek a viharral és vészszel daczolni.“ Itt nyilván nem az előbbit, hanem csak az *Abies pectinatát* DC. érthette, ámbár ez sem tehető a tölgygyel egy sorba. A

48. lapon a jegenye- és szurkos fenyőről beszél, melyek 8—12 évig megtartják tüket, tehát itt is nyilván az *Abies excelsa* és *pectinata* DC. van szóban, s a 99. ábra lúczfenyő név alatt az *Abies pectinata* DC. tobozát ábrázolja. Melyik már most a jegenyefenyő, melyik a lúcz- és melyik a szurkosfenyő? Tessék ebből kiigazodni annak, a ki tanulni akar a könyvből! Hogy a fogalomzavarnak ellenmondásokat kell szülni, az nagyon természetes. A 30. lapon pl. a rügpikkelyekről szólva, ezt mondja: „Ezen pikkelyek mind a szem tövéből erednek, s tavasszal, midőn a szemek dagadni kezdenek s a kibontakozó növényi szervek növekedésnek indulnak, némely fáknál (tölgy, bükk,) azonnal lehullanak stb.“ Egy sorral alább: „Néha ezen pikkelyek nem fejlődnek ki . . . pl. égerfánál, tölgyfánál . . .“ Tudva van, hogy tölgnél, büknél és sok más erdei fánál, ezen pikkelyek átalakult pálháknak tekinthetők; de azért mégis ki vannak fejlődve!

Egyik sajátsága e könyvnek, hogy abban gyakran előfordulnak, az irodalomban eddig még nem, vagy más értelemben használt kifejezések, és ezekkel kapcsolatban gyakran oly önkényes definitiók, melyek képesek az olvasónak az életből meritett helyes fogalmait összezavarni. Pl. a 25. lapon: „Ha a törzs nagyon alacsony, akkor a fát bokornak, ha az ágak csaknem a föld színéről nőnek ki, cserjének nevezzük.“ A csúcshajtást (12. l.) sudar, nyilvessző vagy csúpnak nevezi. Igen érdekesen magyarázza a gyökér és törzs részeit (12., 13., 21. és 25. l.), melyből kóstolólul felhozom, hogy feltételezi, miszerint a gyökérnek mindig van egy része, mely a legfelső gyökérágak és föld felülete közt van, s ezt „tuskónak“, a törzs legalsó részét pedig öt centiméter magasságig tőkének stb. nevezi.

A levélrügyeket, a mit minden ember megért, szerinte csak szemeknek szabad nevezni; a rügyek alatt ellenben csak virágrügyeket és vegyes rügyeket szabad érteni.

A gyümölcsfák rövid hajtásait elnevezi peczeknek, dárdának, gyűrűs dárdának és gyümölcsfészeknek stb. De, hogy minő vonatkozása van a rövid hajtásoknak a Pinusok, Larix, stb. lombzatára: az ily lényeges dolgról említés sem történik.

Néhol merész élettani állítások vonják magukra figyelmünket, pl. (38. l.) „A levéllemezek képesítik a fákat arra, hogy a levegőben lévő vizpárákat megsűrítsék.“ S ennek bizonyítására egy valaha igen érdekes, de jelenleg már elavult munkának szavait idézi, mely ugy látszik legkedveltebb irodalmi forrása volt a szerzők egyikének.

Lássuk most már a rajzokat! Ezek közül a más munkákból kölcsönöztek többnyire jók; de az újjakról az ellenkezőt mondhatjuk. Mindjárt a 2-ik ábrán megütközünk, a mely schematikus ugyan, de ezt tekintetbe véve is lényeges hibákban szenved, mert 2—3 éves ágból erednek szerinte leveles hajtások; a galyak hajszálvékonyságra hegyesednek ki, míg a csúcsajtás ezekhez arányitva legalább is karvastagságu; a gyökér legvégső elágazásai kis szög alatt állanak el a tengely résztől, melyből erednek, holott tudvalévőleg azok derékszög alatt szoktak elágazni. A 3-ik ábra a magból kikelt tölgyecskét akarja ábrázolni; de mindennek inkább lehetne tartani. Gyökérzete $\frac{1}{5}$ rész oly hosszú, mint a törzsecskéje; a hol pikkelylevélkének kellene állani, ott állnak a valódi lomblevelek; a hol ezeknek kellene lenni, ott hajszálszerű érthetetlen elágazások mulattatják az elképpedt olvasót. A 4-ik ábrán a bükk egyik sziklevele közepéből nő ki a két levélre ágazó szár. A 22-ik ábra botránkoztatóan rossz; ép ugy a 23. és 24., mely

utóbbi elágazó levélnyélen ülő makkokat mutat. A 37. ábrán egy somfagalyan két levél ered egy pontból, mint lepkeszárnyak, melyek a somfa leveléhez éppen nem hasonlít; a 78. ábra egy éktelen murvát mutat, melynek középvonalán két sorban vannak elhelyezve a három bajuszu porodák; aztán ez a mogyoró porzós virága!

El voltam határozva, hogy hallgatok e füzetéről; de az illetékes felszólításnak engedni voltam kénytelen. S ha már bírálnom kellett, nem hallgathattam el erdészeti közönségünk előtt annak lényeges hibáit és eredetiségeit. Hogy mi hasznát fogja venni e munkának a kertész és gyümölcstenyésztő, azt nem feszegetjük; de hogy nekünk erdészeknek, igényeinket távolról sem elégítheti ki, az világos. *Arday.*

Báró Kemény Gábor miniszter Máramaros vidékén.

Máramarosi levelezőnkől igen érdekes tudósítást vettünk báró Kemény miniszternek ottani utjáról; és miután a tudósítás nem a miniszter fogadtatásáról s a tiszteletére rendezett ünnepélyekről szól, hanem egyrészt tanuságot tesz a miniszternek működéséről, másrészt pedig felvilágosítást ad azon intencziók és tervekre nézve, melyek őt úgy az államerdők kezelésének, mint a gyáripár támogatásának kérdéseiben vezérlik; — ennek folytán jónak látjuk ezen tudósítást egész terjedelmében közölni.

A miniszter ezuttal a kabolapolyánai, rahói és körösmezői erdőségeket kívánván megtekinteni, hogy rövidre szabott négy napi ideje alatt ezen maga elé tűzött feladatot teljesíthesse, sok helyütt gyalog járta be ezen nagy, terjedelemre nézve egy-egy német herczegséggel versenyző állami erdőségeket, mindenütt behatóan megismerkedve a viszonyokkal.